M.Ə.Sabir - 150

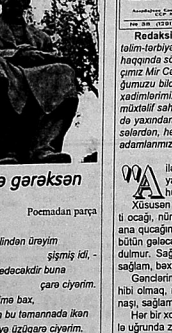

Sən bizə gərəksən

Poemadan parça

Arizi-qəmər elindən ürəyim
şişmiş idi, -
Zənn edirdim edəcəkdir bunə
çarə ciyərim.
Bəxti-mənhusime bax,
mən bu təmannada ikən
Başladi şişməyə üzüqəra ciyərim.

Mirzə Ələkbər Sabir

İndi

Haqsız, ədalətsiz tənə yeyəndə
Puç olan arzu-kam, dilək neyləsin?!
Nadan ağa baxıb qara deyəndə
Şişməsin, bəs yazıq ürək neyləsin?!

Bir dünya dərd-sərdə yüklənsə insan
Neyləsin?!
Şişəcək ciyər, ay ustad?!
Sevdiyi vətəndə taklansə insan,
Dərd içdən adamı yeyər, ay ustad!..

"Millət" deyə-deyə dil qabar oldu,
Sinən sipər idi, qələmin qalxan.
Çakxandı,
qabardı,
axır yoruldu,
Səninlə bu cəngdə uduzdu zaman.

Bu, həmin millətdir - yandın yolunda,
Dərd-sari vədəsiz qocaltdı sənl.
Bu, həmin millətdir - dönüb bir anda
Göylərə qaldırdı,
uculdı sənl.

Hələ səndən sonra neçə qərinə
Bizi yaman sıxdı qəhrl-zimistan.
Qoy ruhun şad olsun!
"Ümid" yerinə
Açılıb minlərlə mektəbi-ürfan.

Dəyişib o dövran,
Dəyişmişik biz,
Özgə büsatımız, növrağımız var.
"İmzalar içində dosti-xəttimiz",
Bayraqlar içində bayrağımız var.

Dövri-zaman təzə,
İstək təzədir, -
Həyat qaynağıdır oçaqlarımız.
İndi, ay pir olmuş, "balon"" nə gəzir,
Qitələr fəth edir uçaqlarımız.

Yenə meydan tapır nadürüst kəslər,
Hələ şərin kökü
dərin görünür.
Bizə sözə gərəkdir xəncərdən betər, -
Bir udum havə tək
yerin görünür.

Sənət dünyasında həmişəbahar,
Çırpınan ürəksən, ürək, ay ustad!
Cahiller,
nadanlar,
vətən satanlar
Nə qədər ki, var,
Sən bizə gərəksən, gərək, ay ustad.

Etibar ETİBARLI

"Böyük şairin "Ocrəbi qöydə balonlarla gəzir, Biz hələ evtomobil minməyiriz" - misralarına İşərədir.

Ədəbiyyat və İncəsənət
Redaksiya qeydinden: Gənclərimizin təlim-tərbiyəsi ilə əlaqədar olan məsələlər haqqında söhbət açır, ilk sözü hörmətli yazıçımız Mir Cəlal müəllimə verir və əmin olduğumuzu bildirik ki, ədəbiyyat və incəsənət xadimlərimiz, müəllimlər, ata-analar, xalq təsərrüfatının müxtəlif sahələrində çalışan gənc mütəxəssislər bu söhbətdə yaxından iştirak edəcək, şahidi olduqları ibrətamiz hadisələrdən, hər barədə başqalarına nümunə göstərilə biləcək adamlarımızın həyatından və işindən yazacaqlar.

Gənciyin qədrini bilək

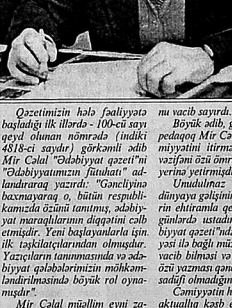

Qəzetimizin hələ fəaliyyətə başladığı ilk illərdə - 100-cü sayı qeyd olunan nömrədə (indiki 418-ci sayıdır) görkəmli adb Mir Cəlal "Ədəbiyyat qəzeti"ni "Ədəbiyyatımızın futuhatı" adlandıraraq yazırdı: "Gənciliyə baxmayaraq o, bütün respublikamızda özünü tanıtmış, ədəbiyyat naraqlarının diqqətini cəlb etmişdir. Yeni başlayanlarla için ilk təşkilatçısı olmuş şəxsdir. Yazıçıların tanınmasında və ədəbiyyat qələbələrimizin möhkəmləndirilməsində böyük rol oynamışdır".

Mir Cəlal müəllim eyni zamanda ədəbi həyatımızın fəal təşkilatçısı olmuş şəxsdir. Onlarla yeni istedadlı qələm adamlarımızın özlərinin qəzetə yüksək əsəriyyəti əsərləri, ciddi həyat və yaradıcılıq təcrübəsi nəticəsi olan dəyərli mülahizələri ilə yaxından könül göstərmək bəcəcumu vacib sayırdı.

Böyük adib, görkəmli alim və pedaqoq Mir Cəlal heç vəxt şəxsiyyətini itirmədən bu yüksək vəzifəni özü ömrü boyu layiqincə yerinə yetirmişdir.

Unudulmaz müəllimimizin dünyaya gəlişinin 104-cü ilini dərin ehtiramla qeyd etdiyimiz bu günlərdə ustadın vəxtilə "Ədəbiyyat qəzeti"ndə gəncləri tərbiyəsi ilə bağlı müzakirə keçirməyi vaxtı bilməsi və ilk məqalənl də özü yazması qanaatinin heç da təsadüfi olmadığını aşkar göstərir.

Cəmiyyatin həyatında xüsusi aktuallıq kəsb edən bu mühim problemlə bağlı qüdr-itli qələm satibinin sözünə indi bəlkə daha çox ehtiyac var.

Böyük sənətkarın, müəllimin və valideynin sözü və özü əsli məqnada bir məktəb mahiyyətinə malikdir.

"Ədəbiyyat qəzeti"

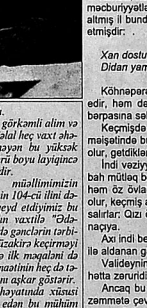

Mir Cəlal

İlə və gənclik mezmunlu və əbedi sözlərdir. Dünyada elə bir normal adam tapılmaz ki, bu məfhumlar ilə bağlı olmasın.

Xüsusən maəəni bir ölkədə sağlam aile cəmiyyatin ilk isti ocağı, nümunəsidir. İnsan ilk tərbiye, hayat təsəvvürünü ana qucağında, ailədə alır. Burada alınan verdiş ve adətlər bütün gələcək üçün bir əsas taşkil edir ve ömür boyu unudulmur. Sağlam aile hayatı keçirənlər cəmiyyat içində de sağlam, baxtiyar olurlar.

Gənclərimizin qarşısında tahsil almaq, müvəyyən peşə sahibi olmaq, mahsuldar əmək vardişlarine yiyələnməkla yanaşı, sağlam aile qurmaq vazifəsi ve ideali durur.

Hər bir xoş arzu ve ideal yolunda olduğu kimi, sağlam ailə uğrunda zəruri mübarizənin de çatinlikləri var. Bunlan evləcədən görmək, nəzərə almaq lazımdır. Aile qurmağa yüngül, ötəri, evlənca kimi baxanlar həmişə yanılır ve bu səhvin ağrısını çəkir, peşimançiliğə, hatta fəlakətə düşür, ömür boyu həsrətlə köks ötürürlər.

Cavanlar arasında yeqin ki, yad təsirlər nəticəsinda müəyyən bir zümrə əmək qəlib ki, evlənmək işinə kostyum almaq kimi asan, ani baxırlar. Yoldan ötən yaraşıqlı bir qız xoşuna gəldimi, oğlan dalınca düşür, şirin sözlər, vədlərlə onu əldə getirməya sey edir. Elə ki, evləndilar, bir de görürsən oğlan buz kimi soyudu, başqa sevdaya düşdü. Məhkəmələrdə qovluq dolusu boşanmaq, boşanmaq arizələrinə baxdıqca təəssüf edirsən. Bunların səbəbi nədir?

Başlıca səbəblərdən biri budur ki, bazi gənclər bu işə şüur, məsuliyyət hissila yanaşmırlar. Oğlan ya qız sevdiyinin simasında ömür yoldaşını, hayat qardaşını, gələcək ailə saadətini, balalarının eziz ata ya anasını yox, bir neçə saatlıq, ya günlük eylənca, öpüşmə, qucaqlaşmadan görür, eylənirlər. Buna görə de "sevgilim" dedikləri adamın xasiyyəti, mənliyi, əxlaqı, insani keyfiyyətləri ilə maraqlanmağa ehtiyac duymur, qaşdan, gözdən, zahiri yar-yaraşıqdan nəticə çıxanır, hökm verirlər.

Adətən, şirin sevişmə günləri uzun sürmür. Gənclər birinə qovuşandan, bir neçə ay yaşayandan sonra əlavolu hisslər sönür, qəlbləri soyuyur; sevənlərin bir-birinə əsl ayıq, obyektiv, tənqidi münasibəti ön plana keçir. Oğlan görür ki, yox, bu "heyasız" ilə yaşamaq, hər gün bunun inadina dözmək mümkün olmayacaq. Yaxud qız düşünür ki, bu "lotu, fırıldaqçı" mənim tayim deyil. Tez ayrılmaq məsələhətdir.

Verilən erizələrin çoxunda bir səbəb göstərilir: "Xasiyyətimiz tutmur". Bunu bezan illərə sevişmək "staji" olanlar, bir-birine roman boyda məktub yazan, "qəlbimin soltanı", "ömrümün mənası", "saadət günəşim", "baxt uduzum" deyənlər göstərirlər. Ən xırda, adi, manasız sey ailənin pozulmağına səbəb olur: "O, mənimlə rəqs eləyə bilmir", yaxud "mənim qohumlarıma qaş-qabaq eləyir", "köynəyimi ütüləyə bilmir", "dili çoxdur", "qazancı yoxdur", "restoranlarda gezir..."

Bu bahanələrin hamısını hayat quran gənclər əvvəlcədən düşünüb razılaşa bilərdilər.

Sevgi, insan xarakterinin en pak ve gözəl xüsusiyyətlərinden olan məhəbbət hayatında yalnız lozzəti, təminatı görmək düz olmaz. Əsl məhəbbət yolunda məcburiyyət, hatta məhrumiyyət de var, onu nur, kitab öz sahifələrinde zengin İctimai-hüquqi bilikləri, əxlaqi-tərbiyəvi fikirləri ehtiva etdiyi üçün onu "Cəbə" adlandırmışlar.

Əlbəttə, tərcümə işləri heç da həmişə qolayına getmirdi. Mirzə Fətəli rəsmi sənədləri: hökumət başçılarının fermanlarını, müxtəlif məruzə ve nidarənin birinci dərəcali alimləri ondan baş çıxara bilərlər... Bu kitab dini qanunları əhatə edir... Əgər reyasətə bu kitabın bütün duaları ve dini mərasimi ilə birlikdə ve ya onlar istəsə olmaqla rus dilina tərcüməsi lazımsa, onda gərək əvvəlcə onu ruhanilərə izləyən alim bir şəxs asan anlaşılan üslubda fars dilinə tərcümə etsin, yahut bundan sonra onu rus dilina tərcümə edə bilərəm... Belə olmasa, göstərilən səbəblərə görə, hazırda müsəlmanlar arasında mövcud şərıət kitablarını heç birisi rus dilina tərcümə zamanı qarşıya çıxan çətinliklər üzündən gözlənilən faydanı tam şəkildə verməyəcəkdir".

Haqqında danışılan M.F.Axundzadənin yazılı tərcümələridir. Onun sənədləri İçərisinda meşhur sufi şair Cəlaləddin Ruminin "Məsnəvi"sindan bir parçanın rus dilina tərcüməsi vardır. Lakin Mirzə Fətəli vəzifəsinə görə ham de şifahi tərcüməçi idi. Rəsmi məclis, görüş ve yığıncaqlarda rəsmi nümyanədə heyetinin tərkibinda olur, danışıqlan birbaşa tərcümə edir, tərəflərin bir-birini anlaması, fikirlerin eks tərəfə deqiq çatdırılması üçün bütün bacarğını ortaya qoyurdu. Ədəbin şifahi tərcüməçilik fəaliyyeti hamişə razılıq ve xüsusi rəğbətlə qarşılanırdı. Məsələn, danışıqlarda mütərcimlik vəzifəsini ustalıqla yerinə yetirdiyine görə 1846-cı ilda İran hökumeti onu üçüncü dərəcali, 1867-ci ilda isə İkinci dərəcali "Şir-Xurşid" nişanı ile mükafatlandırmışdı. 1859-cu ilda o, Rusiya ile Türkiye arasında apanlan diplomatik danışıqlarda mütərcimlik vəzifəsinde göstərdiyi səmərali xidmetine görə Rusiya dövləti tərəfinden müsəlmanlar üçün tesis edilmiş üçüncü dərəcali "Müqəddəs Anna" ordeni, 1866-cı ilda isə öz vəzifəsini sey ve bacarğla yerine yetirdiyi üçün İkinci dərəcali "Müqəddəs Stanislav" ordeni ile taltif olunmuşdur.

M.F.Axundzadə tərcüme işinə elmi biliklərə, maarif ve mədəniyyəte yiyələnməyin, başqa xalqlara mexsus nailiyyətləri öyrənməyin mühüm vasitəsi kimi baxaraq yazırdı: "Daha yaxşı şüol sondan ibarətdir ki, İslam xalqları avropalıların akademiya adlandırdığı bir elm evi tasis edib, hemin elm evinde en görkəmli, alim ve fazil adamlardan İstəyən qədər üzvler təyin etsinlər. Avropa elmləri ve sənətlərine dair bütün kitabları arəb, türk ve fars dillerine tərcümə etmeyi bu şəxslərin öhdəsine qoysunlar. Belə olarsa, İslam xalqlarının sevdiyi adamları bütün elmləri ve sənətləri öz dillerinde ve görkəmli müəllimlərdən öyrənə bilərlər".

Bütün bunlar göstərir ki, mütərcimlik M.F.Axundzadənin yalnız gündəlik işi, vəzifə borcu deyil, bütövlükdə ədəbi-ictimai fəaliyyətinin, maarifçilik amalının ayrılmaz sahəsi, terkib hissesi olmuşdur.

Zaman ƏSGƏRLİ

M.F.Axundzadənin mütərcimlik fəaliyyəti

(Əvvəli 1-ci səh.)

bəsinin üzvü, polkovnik İ.Xodzkonun gün tutulmaları haqqında qeydlərini Azərbaycan və fars dillərinə çevirərək, "Kavkaz"da çap etdirmişdir. 1850-ci illərdə yazıçı öz əsərlərini: avvəlcə "Hekayəti-xırs qulduribasan", "Molla İbrahimxəlil kimyager", "Şöhət yə Jordan və Dərviş Məstəli şah" pyeslərini, sonra "Sərab xəninin vəzirı", "Mərdi-xəsis" və "Müraflə vəkilləri" pyeslərini rus dilinə çevirmiş, bu tərcümələr "Kavkaz"ın səhifələrinda çıxmışdır. Bu əsərləri rus dilina çevirərkən müəllif onların mətninda bəzi dəyişmələr - artırılı-əskiltmələr etmiş, pyeslərin adlarını qısaltmışdır; "Hacı Qara" istisna olunmaqla pyeslərin azərbaycanca mətnlərinin başlığında olan "hekayət", yaxud "sərgüzəşt" sözləri ixtisar olunmuş, annotasiyalar qısaldılmışdır. Yazıçı əsərləri rus dilinda müvafiq olaraq bela adlandırmışdır: "Hekayəti-Molla İbrahimxəlil kimyager" - "Молла Ибрахимхалил обманетъ философского камня", "Hekayəti-Müsyö Jordan bəkərnibatat və Dərviş Məstəli şah cadugunimməşhur" - "Мусье Жордан бакалник и Дервиш Мастали шах, знаменитый колдун", "Hekayəti-xırs qulduribasan" - "Мелькет победитель разбойника", "Sərgüzəşti-vəzirikani-Sərab" - "Визиря Серабского ханства", "Sərgüzəşti-mərdi-xəsis" - "Приключения скряги", "Müraflə vəkillərinin hekayəti" - "Восточные адвокаты".

Həmin dövrda yazıçı özünün "Zakira məktub" - "Письмо знаменитому в Карабахе поэту Касим беку Хмырмистан" (1854, 10 may) və Qasım bəyin ona ünvanladığı "Fərzəndi-əziz" - "Ответ знаменитого Карабахского поэта Касым бека Хмырмистан" şəklinda ona ünvanladığı "Cürmə" adlı Qafqaz almanaxında (1855) dərc etdirmişdir. M.P.Vaqifin qoşmasına tərcüməda uzun bir ad verilmişdi: "Идеал красивы по восточным понятиям: Письмо Молла Панаха везиря Карабахского к Вагифу". Bu "əcaib başlıq" (M.Rəfili) Mirzə Fətəlini çox məyus etmişdi. M.Rəfili yazır ki, oldukca "xoşagəlməz bir səhv buraxılmışdı. Vaqif eyni zamanda ham Qarabağın vəziri Molla Panah, ham de gürcü çannın yaxın adamı kimi qələmə verilmişdi... Tiflisdə ədiblər mühitinde çoxları bu xoşagəlməz səhvden danışır, bezi bədniyyət adamlar ise hətta gülürdülər".

M.F.Axundzadanin rus dilina çevirdiyi əsərlərden biri de "Cəbə" adlı kitabdır. Bu kitab ərəb dilinde, qədim üslubda olub XIII-XIV əsrlərda yazılmışdır. Dövlət quruluşundan, ictimai qaydalardan, hüquq ve axlaq normalarından bahs edir. Kitabın adı mənasızı mana dəşyor; "Cəbə" ərəbcə "sandıqca", "pul kisəsi", "zənbil" ve ya "oxqabı" deməkdir. Farslar da "cəbə" sözünü bu mənada işlədirlər. Görünür, kitab öz sahifələrinda zengin İctimai-hüquqi bilikləri, əxlaqi-tərbiyəvi fikirləri ehtiva etdiyi üçün onu "Cəbə" adlandırmışlar.

Əlbəttə, tərcümə işləri heç da həmişə qolayına getmirdi. Mirzə Fətəli rəsmi sənədləri: hökumət başçılarının fermanlarını, müxtəlif məruzə ve

Illər, sətirlər

Sevgiyə evlənca kimi yox, məsuliyyətli, fədakar iş kimi, əsl mərdlik kimi baxmaq lazımdır. Pozğun kinofilmlərin tasirlə təəssüf ki, bizdə evlənməkle eylənən, dilxoşluq keçirən gənclər əmələ gelib.

Evlenmək abirli adam üçün ömürde bir dəfə olan en mühüm hadisedir. Bezi cavanlar ise bela düşünür: "Filankes gözəl qızdır, onu alaram, sonra xoşuma gelmese, boşayaram. Bizim qanunlar saq olsun. Hıçan istedin - boşa getsin..."

Bezen bele de eleyirler: cavanlar var ki, ilde neçe arvad dəyişir. Aile saadəti, aile sədaqəti olmayanların cəmiyyətde, xalq arasında hörmet qazanacağına inanmıq çetindir.

Bezen de qız ya oğlanın valideynleri ailani dağıdırlar. Ən çirkin adətlerden biri - qızlara emlak kimi baxmaq, onların hüququnu tapdalamaq halları nadir hadise olsa da, tak-tek ailələrde qalıb. Radioya, redaksiyalara gelen məktubların bir qisminde belə şikayətler var. Ana qızının sevişdiyini bilenden sonra onu töhmetleyir, "dizinin dibinden kenara buraxmır. Dayı, bacısı qızın - qızın nifrət etdiyi bir adama ere verir".

Belə dayılara ne deyesən?

Bu adam düşünmür ki, bacısı qızını badbəxt etmekden başqa, özü ömür boyu lenət sahibi olacaq. Uşaqlar onu Məşədi İbad kimi nifrətle yad edəcəkler.

İsmetli, heyalı, utancaq qızlar bezen qurbanlıq quzu kimi məcburiyyətle vəhşilerin qucağına atılırlar. Böyük Sabir hele alımış il bundan qabaq bele məsum bir qızın faciəsini təsvir etmişdir:

Xan dostu, amandı, qoyma gəldi,
Dıdan yamandı, qoyma gəldi.

Köhnəperəst, qəddar adamlar həm öz övladlarını bədbəxt edir, hem de allelərin tez-tez dağılmasına, çirkin adətlerin berpasına sebəb olurlar.

Keçmişde - qızların qapalı, çadralı yaşadığı müsəlman məişetinde bu adetlerin qorbanı olan qızlar ömürlük bədbəxt olur, getdikleri evin küncünde çürüyürdülər.

İndi vəziyyet tamam başqadır. Zor ile ere verilen qız sabah mütləq boşanacaqdır. Bu evlənməye qol qoyan valideyn hem öz övladı, hem de cəmiyyet qarşısında cinayət etmiş olur, keçmiş əvam ataların tahqirli bir misalını da bezen yada salırlar: Qızı öz xoşuna qoysan, ya halvaçıya gedər, ya zurnaçıya.

Axı indi bele avam, şüursuz qızlar yoxdur. Halva ya zurna ile aldanan gənclər tapılmır.

Valideynin qıza ya oğlana açıdı məsələhəti həmişə faydalı, hatta zəruridir. Ata-ananın buna tamam haqqı, ixtiyarı var.

Ancaq bu madeni, xoş məsələhəti çomağa, töhmete, məzəmmete çevirmək bezen qızlarımızı felakete aparır. Qoy bu barede övladının gələcəyini, saadətini İstəyənler düşünsünler!

Yeni hayat, məhəbbət, məişət yoluna çıxan bütün gənclere sağlam yolda ictimai şüur, vətəndaşlıq borcu ve məsuliyyəti ile möhkəm addımlamalarını, hər bir hərəkətlerini böyük gələcəye ve xoşbəxt günlere layiq etmelerini, yüksək ari, qızğın ve kor hisslerinde yox, düşünceli, tədbirli, uzaqgörənlikle, qərşılıqlı razılıq ve esi sevgi ile ailə qurmalarını arzu edərdik. Axı yeni cəmiyyət üzvlərinin, yeni azad əmək adamlarının ailəsi de, məhəbbəti de qəşəng, nümune olmalıdır. Sağlam aile qurmaq yolunda rast gəldiyimiz köhnəlik qalıqlarını amansızlıqla rədd edib təmizləmeli, sevgimizin, sevgilimizin, övladımızın, ailəmizin müqəddəsliyini qorumalıyıq.

Gənciliyin, gələcəyimiz ve saadətimiz üçün bize verilen, yalnız birce dəfə verilen pak niyyətli gənciliyin qədrini bilmək lazımdır.

"Ədəbiyyat və incəsənət", 19 sentyabr 1964-cü il